

Świecarz Grzegorz

doktor nauk teologicznych, adiunkt

Akademia Nauk Stosowanych WSGE

im. Alcide De Gasperi w Józefowie

orcid.org/0000-0001-9007-0907

swiecarz@op.pl

STRUKTURY I TRANSFORMACJE: EWOLUCJA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO NA ŚLĄSKU OPOLSKIM¹

Artykuł przedstawia Kościół katolicki w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem diecezji opolskiej, jako instytucję o głębokich korzeniach historycznych, która dynamicznie reaguje na zmieniające się realia społeczno-polityczne. Kodeks Prawa Kanonicznego stanowi podstawę organizacyjną i prawną Kościoła, definiując jego niezależną strukturę wewnętrzną nieuznaną przez władze państwowe, co ma znaczenie wyłącznie dla wspólnoty kościelnej.

Podstawowymi jednostkami terytorialnymi w Kościele katolickim są metropolie, diecezje i parafie, z biskupami ordynariuszami na czele diecezji, wspomaganymi przez biskupów pomocniczych i proboszczów zarządzających parafiami. Tworzenie tych struktur leży w gestii kościelnej władzy, która posiada kompetencje do ich modyfikacji zgodnie z potrzebami wspólnoty. Artykuł ukazuje Kościół katolicki jako instytucję nie tylko duchową, ale także społeczną, która przez wieki kształtowała tożsamość regionów i narodów, odpowiadając na ich duchowe, kulturowe i społeczne potrzeby. W kontekście diecezji opolskiej, Kościół odgrywa kluczową rolę w integracji społeczności, zachowaniu dziedzictwa kulturowego oraz w dostosowywaniu się do nowych warunków po zmianach granic i demograficznych przesunięciach ludności. Podsumowując, artykuł przedstawia Kościół katolicki na Śląsku Opolskim jako dynamiczną instytucję, która nieustannie dąży do spełnienia misji ewangelizacyjnej i duszpasterskiej, jednocześnie będąc ważnym czynnikiem społecznym i kulturowym, wpływającym na kształtowanie się tożsamości regionalnej i narodowej.

Słowa kluczowe: diecezja opolska, struktura, Kościół katolicki, Śląsk opolski, Opolszczyzna

Dr. Świecarz Grzegorz

doctor of theological sciences, lecturer

Academy of Applied Sciences WSGE

named after Alcide De Gasperi in Józefów

orcid.org/0000-0001-9007-0907

swiecarz@op.pl

STRUCTURES AND TRANSFORMATIONS: THE EVOLUTION OF THE CATHOLIC CHURCH IN OPOLE SILESIA

The article presents the Catholic Church in Poland, with a special emphasis on the Opole diocese, as an institution with deep historical roots that dynamically responds to changing socio-political realities. The Code of Canon Law serves as the organizational and legal basis of the Church, defining its independent internal structure not recognized by state authorities, which is significant only for the church community. The basic territorial units in the Catholic Church are metropolises, dioceses, and parishes, with diocesan bishops at the head of the dioceses, supported by auxiliary bishops and parish priests managing parishes. The creation of these structures lies within the competence of church authority, which has the ability to modify them according to the needs of the community. The article portrays the Catholic Church as an institution not only spiritual but also social, which has shaped the identity of regions and nations for centuries, responding to their spiritual, cultural, and social needs. In the context of the Opole diocese, the Church plays a key role in the integration of communities, the preservation of cultural heritage, and adapting to new conditions after changes in borders and demographic shifts. In summary, the article presents the Catholic

¹ Artykuł jest częścią pracy doktorskiej, która nie ukazała się drukiem, ale była przedstawiona podczas obrony doktorskiej w dn. 5.12.2022 r. na WTUO.

Church in the Opole Silesia as a dynamic institution that continuously strives to fulfill its evangelizing and pastoral mission, while also being an important social and cultural factor influencing the formation of regional and national identity.

Key words: diocese of Opole, structure, Catholic Church, Opole Silesia, Opole region

Гжегож Свєсар

доктор наук теологічних, викладач

Академія прикладних наук WSGE імені Альчі де Гаспері в Юзефові

orcid.org/0000-0001-9007-0907

swieczarz@op.pl

СТРУКТУРИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ: ЕВОЛЮЦІЯ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ОПІЛЬСЬКІЙ СІЛЕЗІЇ

У статті представлено Католицьку Церкву в Польщі, з особливим наголосом на Опольській дієцезії, як інституцію з глибоким історичним корінням, яка динамічно реагує на мінливі суспільно-політичні реалії. Кодекс Канонічного Права є організаційно-правовою основою Церкви, визначає її незвану державною владою самостійну внутрішню структуру, яка має значення лише для церковної громади. Основними територіальними одиницями в Католицькій Церкві є митрополії, дієцезії та парафії, на чолі яких є дієцезіальні єпископи, яких підтримують єпископи-помічники та парафіяльні священники, які керують парафіями. Створення цих структур належить до компетенції церковної влади, яка має можливість модифікувати їх відповідно до потреб громади. У статті Католицька Церква представлена як інституція не лише духовна, але й соціальна, яка століттями формувала ідентичність регіонів і націй, відповідаючи на їхні духовні, культурні та соціальні потреби. У контексті Опольської дієцезії Церква відіграє ключову роль в інтеграції спільнот, збереженні культурної спадщини та адаптації до нових умов після зміни кордонів і демографічних змін. Підсумовуючи, стаття представляє Католицьку Церкву в Опольській Сілезії як динамічну інституцію, яка постійно прагне виконувати свою євангелізаційну та душпастирську місію, водночас будучи важливим соціальним та культурним фактором, що впливає на формування регіональної та національної ідентичності.

Ключові слова: Опольська дієцезія, структура, Католицька Церква, Опольська Сілезія, Опольський край

Wprowadzenie

Kościół jako instytucja wyznaniowa i społeczna ma swoją wewnętrzną, niezależną organizację. Aktem prawnym, który tworzy wewnętrzną strukturę i hierarchię w Kościele katolickim ustala Kodeks Prawa Kanonicznego. Jest on niezależny od władz państwowych i jednocześnie nie jest on przez nie uznawany. Kodeks Prawa Kanonicznego ma charakter jedynie kościelny i ma znaczenie wyłącznie dla wspólnoty Kościoła. Aby zrozumieć strukturę organizacyjną Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, konieczne jest wyjaśnienie podstawowych pojęć z tego zakresu.

Kodeks Prawa Kanonicznego określa, że do podstawowych jednostek terytorialnych Kościoła należą: metropolia, diecezja i parafia. Od strony organizacyjnej diecezją zarządza biskup rezydencjalny lub diecezjalny (ordynariusz). Biskup ordynariusz ma w swojej diecezji wszelką władzę zwyczajną, własną i bezpośrednią, jaka jest potrzebna do sprawowania tego urzędu (Jan Paweł II, Kodeks Prawa Kanonicznego 1984, kan. 331,

332). W działalności biskupiej, ordynariuszowi pomagają biskupi pomocniczy.

Kolejną jednostką w strukturze administracyjno-prawnej jest parafia. Kieruje nią proboszcz, którego wspomagają wikariusze. Kilka lub kilkanaście parafii tworzy dekanat, tzw. wikariat rejonowy. Na czele dekanatu stoi wikariusz rejonowy, zwany dziekanem. Jest on mianowany przez biskupa ordynariusza na czas określony. Dziekanem jest jeden z proboszczów parafii, które należą do dekanatu. Kilka diecezji tworzy metropolię (prowincję kościelną), która jest jednostką organizacyjną Kościoła katolickiego będącą samodzielną całością. Metropolia podlega bezpośrednio Stolicy Apostolskiej. Na jej czele stoi mianowany przez Stolicę Apostolską metropolita, obdarzony godnością arcybiskupa. Diecezje podległe metropolii nazywają się sufraganami metropolii. Diecezja, w której znajduje się stolica metropolii, nazywa się archidiecezją (Anusz i Anusz 1994, 12).

Tworzenie właściwych struktur Kościoła należy do kompetentnej kościelnej władzy, która posiada

kompetencje w zakresie erygowania, zmieniania i znoszenia prowincji kościelnych, archidiecezji i diecezji, ordynariatu polowego, administratur apostolskich, terytorialnych i personalnych prałatur, parafii, instytutów i stowarzyszeń życia konsekrowanego i apostolskiego oraz innych kościelnych osób prawnych (Dz.U.1998.51.318 - KONKORDAT między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. 1993). Władza kościelna nie może wcielić do diecezji terytorium poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.1998.51.318 - KONKORDAT między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. 1993).

1. Życie kościelne śląska opolskiego przed utworzeniem diecezji opolskiej

Intensywny wysiłek tworzenia diecezji opolskiej jest finiszem dalekiej drogi, jaką Śląsk Opolski przebył w kierunku kościelnej samodzielności. Jej początek sięga XIII w., kiedy ok. 1227 r. powstał w Opolu archidiaconat. Był to jeden z czterech archidiaconatów, na które podzielono diecezję wrocławską. Istniał on do czasów sekularyzacji kapituły przy kolegiacie Świętego Krzyża, tzn. do 1810 r. Jednakże już wcześniej, od XV w., archidiacon zaczął tracić swe uprawnienia na rzecz komisarza biskupiego (*officialis forneus*). Delegowanego go początkowo do określonych spraw. Siedzibami najstarszych komisariatów diecezji wrocławskiej, o których mówi synod z 1653 r., było Opole, Nysa i Głogów.

Druga połowa XIX w., okres odrodzenia religijnego na Górnym Śląsku, połączony z rozbudzeniem świadomości narodowej Polski oraz gwałtowny wzrost liczby ludności dzięki rozwojowi przemysłu, mocno pozwoliły zaakcentować tendencje do samodzielności kościelnej. Biskup sufragan wrocławski był dobierany odtąd spośród kandydatów znających język polski ze względu na Opolszczyznę. W odrodzonej w 1918 r. Polsce został wysunięty projekt erygowania biskupstwa w Opolu. Tu w 1920 r. urzędował apostolski komisarz plebiscytowy – ks. Achilles Ratti. Projekt powstania diecezji opolskiej nie był mu obojętny. Przegrany plebiscyt w 1921 r. uniemożliwił realizację tego zamierzenia (brak 1968, 3).

Centralny Komitet Wyborczy w Niemczech zwrócił się w odezwie z 29 września 1932 r. do Stolicy Apostolskiej o utworzenie diecezji opolskiej z biskupem – Polakiem na czele i powołaniu do

życia własnej Akademii Duchowej w Opolu. Te zamierzenia ziściły się dopiero w 1945 r., dając Opolszczyźnie administratora apostolskiego zatwierdzonego w swoich uprawnieniach przez Stolicę Apostolską (brak 1968, 3).

Śląsk Opolski był częścią rozległej diecezji wrocławskiej, powołanej do życia w 1000 r. w czasie pamiętnego spotkania cesarza Ottona III z Bolesławem Chrobrym. Dzielił wraz z całą śląską diecezją wszystkie pomyślne i trudne momenty dziejowe, jak chociażby zmiany przynależności państwowej. W X w. Śląsk Opolski należał jeszcze do Czech. Od ok. 985 r. został włączony do polskiego państwa Piastów. Od 1335 r. należał do Królestwa Czeskiego, które w 1526 r. rządzone było przez Habsburgów. W 1742 r. Śląsk (poza drobnymi enklawami) zajęły Prusy, a w 1871 r. Śląsk znalazł się w Zjednoczonym Królestwie Niemieckim. Po I wojnie światowej w 1922 r. wschodni skrawek z Katowicami włączony został do odrodzonej Polski, a w 1945 r. cała kraina weszła w skład państwa polskiego (Kopiec 1991, 68). W ślad za zmianami politycznymi następowały w ciągu wielowiekowego procesu dziejowego przemieszczenia ludnościowe, w wyniku których ukształtował się zróżnicowany charakter Dolnego Śląska, o przewadze elementu niemieckiego, zaś Górnego Śląska – o przewadze polskiego. Także oblicze wyznaniowe diecezji wrocławskiej skryształizowało się w ciągu ostatnich wieków: na Dolnym Śląsku ugruntował się protestantyzm, na Górnym Śląsku przeważał katolicyzm. To środowisko przez wieki oddziaływało na żywotność wiary i podejmowanych zadań w ramach Kościoła (Myszor 2000, 45).

Śląsk Opolski przetrwał w swym pierwotnym charakterze, jedynie pomnażając doświadczenia przyjęte z minionych epok. To środowisko oddziaływało poprzez wieki na żywotność wiary i podejmowane zadania w ramach Kościoła. Pod patronatem Kościoła katolickiego, dzięki zaangażowaniu wielu księży, m.in. Józefa Szafranka i Norberta Bonczyka z Bytomia, w szeroko rozumianą pracę duszpasterską, powstawały nowe kościoły, tworzone były nowe parafie, w których funkcjonowały liczne związki ludzi świeckich, teatry kościelne, biblioteki parafialne, czy też troskliwie pielęgnowano i broniono języka polskiego, podtrzymywano też tradycję dawnych zwyczajów (Bigdon 2004, 34).

Do 1945 r. życie kościelne śląska koncentrowało

się głównie we Wrocławiu jako siedzibie władz archidiecezjalnych i uniwersytetu z wydziałem teologii katolickiej. Unifikowało to siły, sprzyjało wysokiemu poziomowi, ale również uszczuplało ilość kadr naukowych i pedagogicznych. Nowy porządek administracyjny stworzył większe możliwości rozwoju.

Zorganizowanie nowej jednostki kościelnej na Śląsku Opolskim było rezultatem zmian granic Polski. Zostało ono uregulowane na konferencjach w Teheranie (1 XII 1943 r.), Jałcie (4–11 II 1945 r.) i Poczdamie (17 VII–2 VIII 1945 r.). Na mocy tych postanowień Polska odzyskała tereny na wschód od linii Odra – Nysa Łużycka (Klaffkowski 1960, 55). W związku z tym niezbędne było uregulowanie struktur administracyjnych Kościoła katolickiego na Ziemiach Odzyskanych (Misztal 1984, 43). Droga do tego historycznego wydarzenia nie była łatwa ze względu na uwarunkowania polityczne i społeczne. Wraz z ustanowieniem nowego porządku politycznego, państwowego i społecznego zmiany nastąpiły również w Kościele katolickim.

13 lipca 1945 r. do Polski powrócił kard. August Hlond, który już 15 sierpnia 1945 r. ustanowił odrębną Administrację Apostolską Śląska Opolskiego ze stolicą w Opolu. Kard. Hlond rozpoczął intensywną pracę nad konkretnym planem przyjęcia administracji kościelnej na Ziemiach Odzyskanych i nad zorganizowaniem tam polskiego życia kościelnego. Starał się dotrzeć do biskupów niemieckich, aby zrezygnowali z jurysdykcji, jaką posiadali na obecnym terenie polskim, a tym samym ułatwić nominację nowych polskich administratorów apostolskich. Pierwszym administratorem na Śląsku Opolskim został ks. Bolesław Kominek, pochodzący z diecezji katowickiej (Kopiec 2005, 9-17). Ingres administratora apostolskiego Bolesława Kominka do kościoła Świętego Krzyża w Opolu, uważanym dotąd za prokatedrę, odbył się 9 września 1945 r. i był wielką manifestacją mieszkańców Śląska Opolskiego.

Młoda, samodzielna jednostka kościelna jako administracja opolska od początku borykała się z różnymi problemami na tle polityki, państwowości czy działalności społecznej. Na terenie Śląska Opolskiego nastąpiło wysiedlenie ludności niemieckiej. O nowych mieszkańców trzeba było się również zatroszczyć. Nie tylko od strony materialnej, ale również na poziomie życia

religijnego. To było podstawowym zadaniem. Należało zintegrować ludność napływową z miejscową. Ks. Bolesław Kominek rozpoczął trudną i aktywną pracę nad reorganizacją życia kościelnego na Śląsku Opolskim. Powstała kuria, zwoływano konferencje duszpasterskie, powołano do życia referat duszpasterski i inne instytucje. Jedną z nich było powołanie seminarium duchownego. Ks. Bolesław Kominek przyczynił się do rozwoju życia religijnego przez listy pasterskie, komunikaty, kazania, konferencje i inne spotkania z księżmi oraz wiernymi. Ważne było dla posługi Kościoła, że większość instytucji, w postaci parafii, kościołów, kaplic, plebanii, nawet klasztorów i domów zakonnych, w nowej rzeczywistości mogło kontynuować swoje posłannictwo. Nowa administracja szybko doprowadziła do powołania Drukarni Świętego Krzyża, a w sierpniu 1951 r. utworzono Sąd Duchowny. Ważniejszym zabiegiem całej wspólnoty było cierpliwe uwrażliwienie poszczególnych grup ludnościowych na potrzebę wzajemnego zrozumienia i podejmowania wspólnych zadań dla dobra wszystkich bez wyjątku mieszkańców (Kopiec 2012, 224).

2. Erygowanie diecezji opolskiej

Diecezja opolska to relatywnie młoda struktura diecezjalna. Poprzedzona była istniejącą na mocy decyzji kard. Augusta Hlonda z 1945 r., kiedy to utworzono odrębną jednostkę kościelną, określaną nazwą „Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego” z siedzibą w Opolu. Od 1967 r., z mianowanym przez Stolicę Apostolską administratorem apostolskim *ad nutum Sanctae Sedis*, a jako pełnoprawna diecezja ustanowiona została przez papieża Pawła VI w 1972 r. Wiązało się to ze zmianami, które dokonały się w Polsce po II wojnie światowej.

Dzieje terytorium diecezji opolskiej zostało wyodrębnione z południowo-wschodniej części archidiecezji wrocławskiej w granicach przedwojennej rejencji opolskiej (Dola 1966, 1502-1513). Obszar o powierzchni 9713 km² był zamieszkały przez ok. 1 miliona osób (Kopiec 2005, 125). Teren ten dzieliła Odra na dwie części: prawobrzeżną – przemysłową oraz lewobrzeżną – o charakterze rolniczym. 1 września 1945 r. do opolskiego terytorium kościelnego włączono dekanaty: Branice, Kietrz i Głubczyce, które wcześniej należały do diecezji ołmunieckiej (Dola 1966, 1502-1513). Ponadto odłączono parafie Złoty Stok, Doboszowice i Ludnów

z dekanatu paczkowskiego oraz Karłowice z dekanatu siołkowickiego i włączono je do diecezji wrocławskiej (Kopiec 2005, 125). Stopniowo kształtowała się sieć dekanalna. W 1973 r. istniało w diecezji opolskiej 39 dekanatów; bp F. Jop podzielił rozległy dekanat raciborski na dwa mniejsze: Racibórz Wschód i Racibórz-Zachód. Liczba parafii w diecezji opolskiej za czasów bpa Jopa wynosiła ok. 440 (Szymański 2007, 21). W kilku miejscowościach, np. Kotlarnia, Kup, Ściborzycze Wielkie i Walidrogi, przejęto świątynie poprotestanckie (Sitek 1985, 34-38).

Po Soborze Watykańskim II struktura Kościoła przetrwała zasadniczo z 1925 r. Kościół na Śląsku Opolskim wplatał się co najmniej przez 10 wieków w większy organizm, jakim była utworzona w 1000 r. diecezja, a od 1930 r. archidiecezja wrocławska. Do kapłanów z archidiecezji wrocławskiej w jej granicach sprzed 1945 r. zaczęli dochodzić kapłani ze wschodnich ziem Rzeczypospolitej (diecezje Lwów, Łuck, Przemyśl), z centralnej Polski i z zakonów (Schematyzm Diecezji Opolskiej 2010). Stabilizacja kanoniczna diecezji opolskiej była procesem powolnym. Od 1947 r. zaczęli przybywać pierwsi kapłani wyświęceni dla diecezji opolskiej, studiujący jeszcze w innych seminariach duchownych (Schematyzm Diecezji Opolskiej 2010).. Przełomem było utworzenie w 1949 r. Wyższego Seminarium Duchownego i wyświęcenie jego pierwszych absolwentów przez prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego w Nysie 29 czerwca 1952 r.

Warto podkreślić, że nowy teren był zróżnicowany także pod względem społecznym. Oprócz terenów rolniczych Śląska Opolskiego, w jego skład wchodziły miasta z Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego, jak: Bytom, Zabrze, Gliwice, Pyskowice, Toszek i inne. Stwarzało to dość oczywiste problemy, gdyż struktura demograficzna, jak i zawodowa różniła się zdecydowanie. Wymagało to od kolejnych rządców diecezji i duchowieństwa wraz z wiernymi wielkiej elastyczności i otwartości. Ujawniały się także różnice w profilu duszpasterskim tej diecezji. Dotkliwiej dawał o sobie znać niedostatek kościołów (Kopiec 2012, 222).

Praca kościelna i duszpasterska została zahamowana przez władze państwowe, które postanowieniem z 21 stycznia 1951 r. usunęły dotychczasowych administratorów apostolskich (Rogalski 1955, 49). W ten sposób pozbawiono

możliwości wykonywania władzy kościelnej również ks. Bolesława Kominka. Opuścił on Śląsk Opolski i udał się do Krakowa. Tam pracował w metropolitalnym referacie duszpasterskim. Pod presją władzy zwołano posiedzenie rady konsultorów, na którym dokonano wyboru tzw. wikariusza kapitulnego, którym został ks. Emil Kobierzycki, proboszcz parafii Matki Bożej Bolesnej w Opolu. Usunięcie administratorów apostolskich poprzedziło wielkie ograniczenie wolności religijnej w Polsce. Ingerencja władzy państwowej była bardzo dojmująca, a najostrzejszym pociągnięciem było usunięcie 20 kapłanów miejscowego pochodzenia ze Śląska Opolskiego oraz zamknięcie 169 domów zakonnych żeńskich i wysiedlenie 687 sióstr w ramach akcji X2 (Kopiec 2012, 223).

Zmiana sytuacji kościelnej nastąpiła wiosną 1951 r. kiedy to mianowano nowego biskupa opolskiego. W ten sposób były administrator opolski, ks. Bolesław Kominek, objął władzę kościelną we Wrocławiu. Pierwszym biskupem opolskim został biskup sufragan sandomierski i wikariusz kapitulny archidiecezji krakowskiej Franciszek Jop. Dalszym krokiem ku pełnej stabilizacji było już formalne mianowanie na tych ziemiach administratorów apostolskich, przez papieża Pawła VI w 1967 r. (Rogalski 1955, 224). W okresie blisko 20 lat posługi bpa Jopa dokonały się istotne zmiany w życiu Kościoła opolskiego. 7 grudnia 1970 r. podpisano traktat polsko-niemiecki, który otworzył drogę do pełnej kanonicznej stabilizacji. Dokonała się ona 28 czerwca 1972 r. Wtedy nastąpił akt o historycznym znaczeniu. Stolica Apostolska podjęła decyzję, wydając bullę *Episcoporum Poloniae coetus*. Paweł VI przychylając się do prośby Episkopatu Polski, uregulował diecezje na ziemiach zachodnich i północnych, stabilizując dawne (Wrocław, Warmia, Gdańsk) oraz erygując cztery nowe diecezje: opolską, gorzowską, szczecińsko-kamieńską i koszalińsko-kołobrzeską. Diecezja opolska została włączona do metropolii wrocławskiej.

W latach 1972–1980 w Polsce było pięć metropolii: gnieźnieńska, poznańska, warszawska, krakowska i wrocławska oraz trzy administratury apostolskie. Administratury apostolskie zostały erygowane na stałe w Lubaczowie, Białymstoku i Drohiczyźnie nad Bugiem.

Paweł VI bullą *Episcoporum Poloniae* z 28 czerwca 1972 r. wyznaczył diecezji opolskiej

terytorium obejmując województwo opolskie, z wyjątkiem powiatów: Namysłów i Brzeg, oraz terytorium dekanatów: Bytom, Dobrodzień, Gliwice, Łabędy, Miechowice, Pyskowice, Toszek, Ujazd i Zabrze, położonych na terenie województwa katowickiego. Na mocy bulli terytoria te zostały z archidiecezji wrocławskiej. Do diecezji opolskiej włączono dekanaty: Branice, Głubczyce i Kietrz oraz parafii Owsiszczce, które odłączono od archidiecezji ołomunieckiej. Stolicą biskupią diecezji opolskiej zostało miasto Opole. Odtąd diecezja opolska została włączona w skład metropolii wrocławskiej. Biskup ordynariusz podlegał metropolii wrocławskiej, zgodnie z przepisami obowiązującego prawa (Paweł VI 1972).

Zgodnie z dekretem o ustanowieniu i określeniu nowych granic diecezji i prowincji kościelnych w Polsce, diecezja opolska z katedrą przy kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Opolu zawierała dekanaty: „Biała, Branice, Dobrodzień, Głogówek, Głubczyce, Głuchołazy, Gorzów Śląski (tylko z parafiami: Biskupiec, Bodzanowice, Gorzów Śląski, Kościeliska, Kozłowice, Sternalice), Gościęciny, Grodków, Kamień Śląski, Kędzierzyn, Kietrz, Kluczbork, Koźle, Krapkowice, Leśnica, Łany, Niemodlin, Nysa, Olesno, Opole, Opole-Szczepanowice, Otmuchów, Ozimek, Paczków, Pietrowice Wielkie, Prószków, Prudnik, Racibórz, Siołkowice, Skoroszyce, Strzelce Opolskie, Toszek (tylko z parafiami: Centawa, Kotulin, Płużnica Wielka), Tworków, Ujazd Śląski (tylko z parafiami: Chechło, Jaryszów, Klucz, Rudziniec, Ujazd Śląski), Zagwizdzie, Zawadzkie (tylko z parafiami: Kielcza, Kolonowskie, Staniszcze Małe, Staniszcze Wielkie, Zawadzkie, Żędowice) oraz parafia Racibórz-Markowice, z dekanatu Kuźnia Raciborska” (Jan Paweł II 1992). Zatem od 1972 r. były w Polsce 24 diecezje i 3 administracje apostolskie. We wszystkich – poza Opolem – utworzone zostały kapituły katedralne (Masalski 2013, 152).

W okresie rządów biskupa Jopa rozwijały się placówki diecezjalne, wskrzeszono wiele tradycji śląskich. Akcentowano rolę sanktuarium na Górze Św. Anny, rozwinął się kult rodzimych Świętych i Błogosławionych Jacka, Czesława, Bronisławy, Eufemii-Ofki. Sytuacja duszpastersko-liturgiczna po nowym podziale diecezji skupiała się wokół podstawowych praktyk: od przyjmowania chrztu, zawierania małżeństw, przez *dominicanes* (1980

r.: 54%) i *communicantes* (1980 r.: 17%). Rozwijał się ruch pielgrzymkowy m.in. do sanktuariów. W diecezji opolskiej w sposób szczególny była to Góra św. Anny.

W okresie stanu wojennego Kościół został pozbawiony normalnej pracy duszpasterskiej. Poświęcił się wtedy akcji charytatywnej, pomocy dla internowanych i ich rodzin, a po zawieszeniu stanu wojennego – wspieraniu inicjatyw na rzecz demokratyzacji życia społecznego. Czas ten był dla ludzi odkryciem na nowo swojego życia religijnego (Raina 1982, 57).

Rozpoczęta w 1989 r. akcja wprowadzania duszpasterstwa w języku niemieckim dla Niemców zamieszkujących Śląsk Opolski bez większych tarć ustabilizowała się. Nabożeństwa w języku niemieckim są sprawowane w ok. 200 parafiach, czyli w połowie parafii w diecezji. Nie są one sprawowane regularnie (raz na 2 tygodnie czy raz miesiącu). Duszpasterstwo niemieckojęzyczne stanowi znaczące *specificum* Kościoła na Śląsku Opolskim, stając się ważnym pomostem do wspólnej Europy (Kopiec 2012, 224).

3. Zmiany w organizacyjne w diecezji opolskiej

W 1992 r. doszło do istotnych zmian w organizacji Kościoła w Polsce. 25 marca 1992 r. w Watykanie ogłoszono bullę papieża Jana Pawła II *Totius tuus Poloniae Populus*. W *Liście do Kościoła w Polsce w związku z ustanowieniem nowej organizacji kościelnej* papież stwierdził m.in.: Organizacja ta na celu ma pełniejsze dostosowanie misji Kościoła – czyli wszechstronne pojęcie ewangelizacji – do warunków i wymagań, jakie stawiają czasy, w których żyjemy i w których wypadnie żyć następnym pokoleniom na naszej ojczyściej ziemi.

Utworzono 13 nowych diecezji: bielsko-żywiecką, elbląską, ełcką, gliwicką, kaliską, legnicką, łowicką, radomską, rzeszowską, sosnowiecką, toruńską, warszawsko-praską i zamojsko-lubaczowską. Zmieniono granice diecezji. Są zbliżone do granic wynikających z obecnego podziału administracyjnego kraju, co ma wpływ na usprawnienie ich zarządu. Reforma administracji Kościoła w Polsce była widocznym znakiem szukania nowych form działania w zupełnie nowej sytuacji społeczno-politycznej w naszym kraju (Anusz i Anusz 1994, 79).

Dla diecezji opolskiej zmiany były daleko idące. Przede wszystkim diecezja znalazła się w nowej

metropolii katowickiej, wówczas erygowanej, wraz z nową diecezją gliwicką. Na rzecz tej nowej diecezji przeszło z opolskiej 90 parafii (8 dekanatów); ponadto 15 parafii (1 dekanat) przypadło też nowej diecezji kaliskiej. W ślad za zmianami terytorialnymi zmniejszyła się liczba ludności, która w końcu 1992 r. wynosiła ok. 860 tys. wiernych. Po zmianach terytorialnych diecezja opolska zajmuje teren 8033 km², liczyła 389 parafii, zgrupowanych w 36 dekanatach, w których posługiwało łącznie 692 księży diecezjalnych i 130 zakonnych. Łącznie na terenie diecezji opolskiej było 165 zakonników i 755 sióstr zakonnych. Po reorganizacji diecezji opolskiej powstało bardzo dużo parafii małych, np. na 389 parafii aż 147 liczyło poniżej 1000 wiernych. Jak dotychczas diecezja posiada znaczną liczbę księży, ale w przyszłości mogą pojawić się problemy z obsługą wszystkich parafii (Kopiec 2012, 224).

Po przejściu terenów Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego do diecezji gliwickiej diecezja opolska posiada charakter przeważająco rolniczy, a przemysł koncentruje się w największych miastach: Opole, Nysa, Racibórz i Kędzierzyn-Koźle. Dotkliwie odbija się na sytuacji społecznej brak pracy i wyjazdy zagranicę, nie tylko do Niemiec. W skali województwa opolskiego – którego zasięg nie pokrywa się z przynależnością diecezjalną – w 2009 r. na 1 mln 100 tys. mieszkańców, aż ok. 230 tys. przebywało za granicą w związku z pracą zawodową. Negatywnie odbija się to również na stabilizacji życia rodzinnego naszych wiernych. Od lat nie zmieniła się sytuacja pod względem utożsamienia się z Kościołem. W dalszym ciągu kontynuuje się wszystkie wcześniej podejmowane inicjatywy. Bp Alfons Nossol po 1992 r. utworzył 11 parafii, poświęcił 28 nowych kościołów, z których większe zaczęto budować już po reorganizacji. W 1994 r. mogło rozpocząć swoją posługę w służbie wiary i Kościoła diecezjalne radio, które uzyskało koncesję Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, nazwane najpierw Radio Góra św. Anny. Od 15 kwietnia 1995 r. rozpoczęło nadawanie programu (Hanich 2002, 55).

Niezwykle pomyślną okolicznością dla Śląska Opolskiego stało się powołanie decyzją Sejmu RP 10 marca 1994 r. państwowego Uniwersytetu Opolskiego z Wydziałem Teologicznym. Była to pierwsza państwowa uczelnia w Polsce z Wydziałem Teologicznym, co stało się znaczącym krokiem

normalizacji stosunków ustrojowych i społecznych kraju. Do powstania uniwersytetu przyczynił się bp Alfons Nossol. W skład utworzonego wydziału pod względem systemu kształcenia akademickiego zostało włączone Wyższe Seminarium Duchowne, które w 1997 r. zostało przeniesione do Opola. Pod względem statusu prawnego zachowało ono całkowitą odrębność. Warto dodać, że Wyższe Seminarium Duchowne w Opolu kształci również alumnów dla diecezji gliwickiej (Kopiec 2012, 224).

Obecnie diecezja opolska liczy 400 parafii, podzielonych na 36 dekanatów. Na terenie 8 tys. km² zamieszkanym przez ok. 810 tys. osób pracuje ponad 699 księży diecezjalnych i ok. 86 kapłanów zakonnych. Patronami diecezji są: św. Anna – matka Maryi, bł. Czesław i bł. Bronisława (Mikołajec 1992, 125).

Podsumowanie

Kościół katolicki w Polsce, a szczególnie na Śląsku Opolskim, prezentuje bogatą historię adaptacji i rozwoju w odpowiedzi na zmieniające się realia społeczno-polityczne. Artykuł ukazuje Kościół jako instytucję głęboko zakorzenioną w historii regionu, która dynamicznie reaguje na potrzeby wiernych oraz wyzwania stawiane przez zmieniające się warunki.

Kościół, mimo swojej niezależności organizacyjnej i prawnej, zdefiniowanej przez Kodeks Prawa Kanonicznego, pozostaje ściśle związany z historią i tożsamością lokalnej społeczności. Tworzenie diecezji opolskiej było odpowiedzią na długotrwałe dążenia Śląska Opolskiego do kościelnej samodzielności, co podkreśla adaptacyjny charakter Kościoła do lokalnych uwarunkowań i aspiracji.

Administracja Apostolska Śląska Opolskiego, a następnie diecezja opolska, były odpowiedzią na te zmiany, ukazując Kościół jako instytucję stabilizującą i integracyjną, która poprzez działalność duszpasterską, edukacyjną i charytatywną przyczynia się do kształtowania nowej tożsamości regionalnej.

Reforma organizacyjna Kościoła w Polsce w 1992 roku, w tym utworzenie nowych diecezji i zmiany granic istniejących, odzwierciedla dążenie do lepszego dostosowania struktur kościelnych do potrzeb ewangelizacyjnych i duszpasterskich w zmienionym kontekście społeczno-politycznym.

Podsumowując, Kościół katolicki na Śląsku Opolskim, reprezentując szerszą tendencję w

Kościół w Polsce, wykazuje się zdolnością do dynamicznej adaptacji i reakcji na zmieniające się warunki zewnętrzne. Działalność Kościoła w regionie jest świadectwem jego nieustającej troski

o dobro duchowe i materialne wiernych, a także jego roli jako ważnego czynnika integrującego społeczność w obliczu wyzwań historycznych, politycznych i kulturowych.

Bibliografia

1. Anusz, A., & Anusz, A. (1994). *Samotnie wśród wiernych. Kościół wobec przemian politycznych w Polsce (1944–1994)*. Warszawa: Wydawnictwo Alfa.
2. Bigdon, R. (2004). *Religijność mieszkańców Bytomia w dobie industrializacji*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego.
3. Brak. (1968). „Dr Franciszek Jop. Administrator Opolski.” *Roczniki Teologiczne Śląska Opolskiego*, 3-10.
4. Dola, K. (1966). „Chrześcijaństwo w tysiącletnich dziejach ludu opolskiego.” *Znak*, 1502–1513.
5. Dz.U. (1993). *KONKORDAT między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. Warszawa.
6. Hanich, A. (2002). *Radio diecezji opolskiej na tle mediów katolickich w Polsce w latach 1989–2002*. Opole: Muzeum Śląska Opolskiego.
7. Jan Paweł II. (1984). *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Poznań: Pallottinum.
8. Jan Paweł II. (1992). *Bulla Totus Tuus Poloniae Populus*, 25 III 1992. Rzym.
9. Kłafkowski, A. (1960). *Umowa poczdamska z dn. 2 VIII 1945 r.* Warszawa.
10. Kopiec, J. (1991). *Dzieje Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim*. Opole: Wydawnictwo św. Krzyża.
11. Kopiec, J. (2005). *Rola ks. Bolesława Kominka w Opolu w latach 1945–1951*. Katowice: Instytut Śląski.
12. Kopiec, J. (2012). *Metropolie i diecezje Kościoła katolickiego w Polsce. Diecezja Opolska. „Progrediamur oportet in spe. 20-lecie bulli Jana Pawła II Totus Tuus Poloniae populus”*. Warszawa: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.
13. Masalski, R. (2013). „Bulla Episcoporum Poloniae Coetus – Geneza i konsekwencje.” *Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura*, 145-157.
14. Mikołajec, J. (1992). *Pasterz. Działalność biskupa Franciszka Jopa w diecezji opolskiej (1956–1976)*. Opole: Wydawnictwo św. Krzyża.
15. Miształ, J. (1984). *Weryfikacja narodowościowa na Śląsku Opolskim*. Opole: Wydawnictwo Instytutu Śląskiego.
16. Myszor, J. (2000). „Duszpasterstwo parafialne na Górnym Śląsku w XIX i na początku XX w. Stan badań za lata 1982-1999.” *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*, 347-355.
17. Paweł VI. (1972). *Bulla Episcoporum Poloniae*, 28 VI 1972. Rzym.
18. Raina, P. (1982). *Jan Paweł II, Prymas i Episkopat Polski o stanie wojennym*. Londyn: Oficyna Poetów i Malarzy.
19. Rogalski, A. (1955). *Kościół katolicki na Śląsku*. Warszawa: PAX.
20. *Schematyzm Diecezji Opolskiej*. (2010). Opole: Wydawnictwo św. Krzyża.
21. Sitek, A. (1985). *Problem przejmowania Kościołów ewangelickich przez katolików na Śląsku Opolskim po II wojnie światowej*. Opole: Wydawnictwo Św. Krzyża.
22. Szymański, A. (2007). *Ks. bp Franciszek Jop – prawodawca i organizator diecezji opolskiej*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

References:

1. Anusz, A. i A. (1994). *Samotnie wśród wiernych. Kościół wobec przemian politycznych w Polsce (1944–1994)* [Alone Among the Faithful. The Church in the Face of Political Changes in Poland (1944–1994)]. Warszawa: Wydawnictwo Alfa, [Polska].
2. Bigdon, R. (2004). *Religijność mieszkańców Bytomia w dobie industrializacji* [Religiosity of Bytom Inhabitants in the Era of Industrialization]. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, [Polska].
3. Brak autorstwa (1968). „Dr Franciszek Jop. Administrator Opolski.” [Dr. Franciszek Jop. The Administrator of Opole]. *Roczniki Teologiczne Śląska Opolskiego*, 3-10, [Polska].
4. Brak autorstwa (1993). *Dz.U.1998.51.318 – KONKORDAT między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. [Concordat between the Holy See and the Republic of Poland, signed in Warsaw on July 28, 1993]. Warszawa, [Polska].
5. Brak autorstwa (2010). *Schematyzm Diecezji Opolskiej* [Directory of the Opole Diocese]. Opole: Wydawnictwo Św. Krzyża, [Polska].
6. Dola, K. (1966). „Chrześcijaństwo w tysiącletnich dziejach ludu opolskiego.” [Christianity in the Millennium History of the Opole People]. *Znak*, 1502–1513, [Polska].

-
7. Hanich, A. (2002). Radio diecezji opolskiej na tle mediów katolickich w Polsce w latach 1989–2002 [Radio of the Opole Diocese in the Context of Catholic Media in Poland in 1989–2002]. Opole: Muzeum Śląska Opolskiego, [Polska].
 8. Jan Paweł II (1984). Kodeks Prawa Kanonicznego [Code of Canon Law]. Poznań: Pallottinum, [Polska].
 9. Jan Paweł II (1992). Bulla Totus Tuus Poloniae Populus, 25 III 1992 [Bull Totus Tuus Poloniae Populus, March 25, 1992]. Rzym, [Włochy].
 10. Kłafkowski, A. (1960). Umowa poczdamska z dn. 2 VIII 1945 r. [The Potsdam Agreement from August 2, 1945]. Warszawa: [Polska].
 11. Kopiec, J. (1991). Dzieje Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim [The History of the Catholic Church in Opole Silesia]. Opole: Wydawnictwo św. Krzyża, [Polska].
 12. Kopiec, J. (2005). Rola ks. Bolesława Kominka w Opolu w latach 1945–1951 [The Role of Father Bolesław Kominek in Opole during 1945–1951]. Katowice: Instytut Śląski, [Polska].
 13. Kopiec, J. (2012). Metropolie i diecezje Kościoła katolickiego w Polsce. Diecezja Opolska. „Progrediamur oportet in spe. 20-lecie bulli Jana Pawła II Totus Tuus Poloniae populus” [Metropolises and Dioceses of the Catholic Church in Poland. Opole Diocese. "We Must Proceed in Hope. The 20th Anniversary of the Bull of John Paul II Totus Tuus Poloniae populus"]. Warszawa: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, [Polska].
 14. Masalski, R. (2013). „Bulla Episcoporum Poloniae Coetus – Geneza i konsekwencje.” [The Bull of the Polish Bishops' Assembly – Genesis and Consequences]. Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura, 145-157, [Polska].
 15. Mikołajec, J. (1992). Pasterz. Działalność biskupa Franciszka Jopa w diecezji opolskiej (1956–1976) [The Shepherd. The Activities of Bishop Franciszek Jop in the Opole Diocese (1956–1976)]. Opole: Wydawnictwo św. Krzyża, [Polska].
 16. Misztal, J. (1984). Weryfikacja narodowościowa na Śląsku Opolskim [National Verification in Opole Silesia]. Opole: Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, [Polska].
 17. Myszor, J. (2000). „Duszpasterstwo parafialne na Górnym Śląsku w XIX i na początku XX w. Stan badań za lata 1982-1999.” [Parish Ministry in Upper Silesia in the 19th and Early 20th Century. State of Research for the Years 1982-1999]. Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne, 347-355, [Polska].
 18. Paweł VI (1972). Bulla Episcoporum Poloniae, 28 VI 1972 [Bull of the Bishops of Poland, June 28, 1972]. Rzym, [Włochy].
 19. Raina, P. (1982). Jan Paweł II, Prymas i Episkopat Polski o stanie wojennym [John Paul II, the Primate, and the Polish Episcopate about the Martial Law]. Londyn: Oficyna Poetów i Malarzy, [Wielka Brytania].
 20. Rogalski, A. (1955). Kościół katolicki na Śląsku [The Catholic Church in Silesia]. Warszawa: PAX, [Polska].
 21. Sitek, A. (1985). Problem przejmowania Kościołów ewangelickich przez katolików na Śląsku Opolskim po II wojnie światowej [The Problem of the Takeover of Evangelical Churches by Catholics in Opole Silesia after World War II]. Opole: Wydawnictwo Św. Krzyża, [Polska].
 22. Szymański, A. (2007). Ks. bp Franciszek Jop – prawodawca i organizator diecezji opolskiej [Bishop Franciszek Jop – Legislator and Organizer of the Opole Diocese]. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, [Polska].